

บทที่ 5

ศรีลังกากับพระพุทธศาสนา

หัวข้อเรื่อง

1. พระพุทธเจ้าเสด็จลังกา 3 ครั้ง
2. การประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกา
3. พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ
4. การจาริกพระไตรปิฎกครั้งแรก
5. มหาวิหารและอภัยคีรีวิหาร
6. พระธาตุเขี้ยวแก้ว
7. พระพุทธโฆสจารย์
8. พระพุทธศาสนากับราชวงศ์
9. พระพุทธศาสนาท่ามกลางอิทธิพลตะวันตก
10. ความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างศรีลังกากับไทย
11. การสังคายนาพระธรรมวินัยในศรีลังกา
12. คณะสงฆ์ศรีลังกาสมัยปัจจุบัน

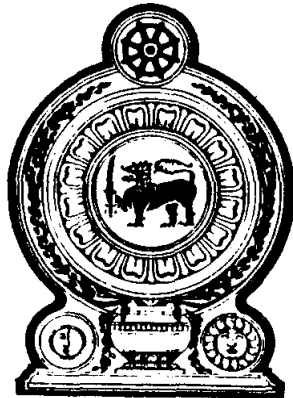
สาระสำคัญ

1. ประวัติการก่อเกิดพระพุทธศาสนาในศรีลังกา
2. ศาสนาประจำชาติของศรีลังกา
3. ลักษณะพระพุทธศาสนาในศรีลังกา
4. สำนักสงฆ์และบุคคลสำคัญทางพระพุทธศาสนา
5. พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ศรีลังกา
6. พระพุทธศาสนากับความสัมพันธ์ระหว่างศรีลังกากับไทย
7. ลักษณะและบทบาทสงฆ์ศรีลังกา

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบในเรื่องต่อไปนี้

1. ประวัติและลักษณะพระพุทธศาสนาในศรีลังกา
2. บทบาทพระพุทธศาสนาในศรีลังกา
3. ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสถาบันกษัตริย์
4. ความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างศรีลังกากับไทย
5. ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ศรีลังกาสมัยปัจจุบัน

ศรีลังกากับพระพุทธศาสนา

อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างศรีลังกากับพระพุทธศาสนานั้น เป็นประวัติความเป็นมาของเกาะลังกาเกือบทั้งหมดก็ว่าได้ การศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาในลังกา จึงเท่ากับเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ศรีลังกาไปในตัว ในบทนี้เราจะได้ทราบความเป็นมาของพระพุทธศาสนาที่แนบเนื่องอยู่กับศรีลังกาไม่เคยขาดจากกัน เป็นพิเศษ

พระพุทธเจ้าเสด็จลังกา ๓ ครั้ง^๑

ถ้าถือว่าประวัติศาสตร์ศรีลังกาเริ่มต้นเมื่อ พ.ศ.๑ ตำนานเรื่องพระพุทธเจ้าเสด็จลังกาก็นับเป็นเหตุการณ์ก่อนประวัติศาสตร์

ตำนานเล่าว่า พระพุทธเจ้าเสด็จสู่ลังกาครั้งแรกในเดือนที่ ๘ นับแต่ตรัสรู้แล้วครั้งที่ ๒ เสด็จในปีที่ ๔ และครั้งที่ ๓ เสด็จในปีที่ ๘ เรื่องที่เล่าหนักไปทางอุทิศเฉชาฎิหาริย์ ตามแบบตำนาน แต่ก็สัมพันธ์กับภูมิประเทศเป็นหลักเป็นฐาน ซึ่งชาวพุทธศรีลังกามีความเชื่อว่าเป็นจริงตามคำบอกเล่าในตำนาน

สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวในตำนานที่บ่งชัดคือ มหิยังคณเจดีย์ เป็นที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จครั้งแรก ตำนานกล่าวว่าสถานที่แห่งนี้เป็นอาณาจักรของพวกยักษ์ มีศูนย์ชุมนุมของพวกยักษ์อยู่ที่ส่วนมหานาค ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งขวาแห่งแม่น้ำมหาเวฬุ ซึ่งอยู่ภาคกลางของศรีลังกา คำแปลกลายฉนั้น ปรากฏชื่อในคราวเสด็จครั้งที่ ๒ เป็นที่อยู่ของพวกนาค ตำนานไม่ได้ระบุว่าเป็นที่เดียวกันกับเมืองกัลยาณีที่เสด็จถึงในครั้งที่ ๓ หรือไม่ ที่เมืองกัลยาณีนี้มีพระเจดีย์สำคัญประดิษฐานอยู่คือ พระเจดีย์กัลยาณี ห่างจากโคลัมโบ ๕ ไมล์ จากเมืองกัลยาณี พระพุทธเจ้าเสด็จสู่ภูเขาสุมณภู หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่า อาดัมพีค (Adam Peak) ชาวศรีลังกาเรียกว่า ศรีปาทะ จากภูเขานี้จึงเสด็จต่อไปยังตำบลที่ฆวาปี ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของศรีลังกาปัจจุบัน

เมืองอนูราชปุระนั้น ก็เป็นที่ที่พระพุทธเจ้าเคยเสด็จในครั้งที่ ๓ ก่อนที่จะเสด็จไปสู่สถานที่ตั้งต้นพระศรีมหาโพธิ์ในเวลาต่อมา พระเจดีย์สุวรรณมาลีกา (รุวันเวลิสียะ) พระเจดีย์ภูปาราม และพระเจดีย์เสละตามลำดับ

¹ กรมศิลปากร, พระกัมภีร์พิวงศ, หน้า 1-7

ตำนานยังเล่าถึงความสำคัญของเมืองอนูราธปุระอีกว่า พระพุทธเจ้าองค์ก่อนก็เคยเสด็จประพาส เคยมีชื่อว่าเมืองอภัยบุรี วัฒนมานบุรี วิสาเลนคร ในอดีตกาลนานไกล อย่างไรก็ตาม เรื่องราวตามตำนานดังกล่าวก็ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก และไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์แต่อย่างใด หากจะสันนิษฐานก็อาจสันนิษฐานได้ว่า ตำนานดังกล่าวเป็นเรื่องรอยความเชื่อความเลื่อมใสของชาวลังกาโบราณที่มีต่อพระพุทธศาสนานั้นเอง

การประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกา^๒

ประมาณกลางศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสตกษัตราช เป็นรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชในอินเดีย และเจ้าเทวานัมปิยติสสะในลังกา กษัตริย์ทั้งสองพระองค์นี้เป็นพระสหายกัน โดยต่างฝ่ายต่างไม่เคยเห็นหน้ากัน พระเจ้าอโศกมหาราชนั้นทรงเป็นพระธรรมราชาผู้ยิ่งใหญ่แห่งยุค มีพระเกียรติคุณแผ่กว้างไปทั่วชมพูทวีปและอาณาจักรใกล้เคียงไปทั่ว เป็นแบบอย่างของกษัตริย์ในสมัยเดียวกัน

พระพุทธศาสนานั้น แม้จะซึ่มทราบอยู่ในจิตใจของชาวลังกามาก่อนแล้วก็จริง แต่ก็ยังไม่เป็นหลักเป็นฐานปรากฏชัดเจน จนกระทั่งเมื่อวันเพ็ญเดือน ๑ ในปี พ.ศ.๒๓๖ เมื่อพระมหินทเดระ พระราชโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช นำพระพุทธศาสนาไปสู่ลังกาอย่างเป็นทางการ การประดิษฐานพระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าได้วางรากฐานเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

หลักฐานบันทึกเหตุการณ์ทางภาษาบาลีกล่าวว่า พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ได้พบพระมหินทเดระครั้งแรกที่ภูเขามิสสะกะ หรือมิสสภบรรพต หรือที่ปัจจุบันนี้เรียกว่า มหินตะเล ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองอนูราธปุระไปราว ๕ ไมล์ เมื่อได้ทราบว่าพระมหินทเดระเป็นพระโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช ก็ทรงยินดีเป็นอย่างยิ่ง ด้รับอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้น

สำนักสงฆ์ขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งแรก ที่พระมหินทเดระตั้งขึ้นในลังกาคือ มหาวิหาร เป็นศูนย์เผยแพร่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแห่งแรกที่ดำรงสืบต่อมาจนทุกวันนี้

^๒กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า ๘

การดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนาดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เมื่อมีผู้บวชตามมหินท
เถระ กำลังสำคัญชุดแรกคือ พระราชันดทานามว่าวิภูรฐะ พร้อมบริวารอีก ๕๕ คน ได้ออก
บวชเป็นประติม ต่อมาก็ติดตามบวชเป็นภิกษุณี โดยพระนางอนุพาซึ่งเป็นพระราชินีรองของพระ
เจ้าเทวานัมปิยติสสะ ซึ่งมีพระสนมบวชตามอีกจำนวนหนึ่ง ภิกษุณีสังฆมิตตา ราชธิดาของพระ
เจ้าอโศกมหาราช เป็นประอุปัชฌาย์ฝ่ายภิกษุณี ในการบวชครั้งนั้นเป็นคราวเดียวกับที่ทรงนำ
หินพระศรีมหาโพธิ์ไปปลูกที่ลังกา

เมื่อออกพรรษาในปีเดียวกันนั่นเอง พระมหินทเถระได้แนะนำให้มีการสร้างพระ
เจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมธาตุ (อัฐิ) ของพระพุทธเจ้าที่มีสสกบรรพต ส่วนพระเจดีย์ที่ได้ชื่อ
ว่าเป็นองค์แรกในประวัติศาสตร์ศรีลังกา คือพระเจดีย์ญูปารามในเมืองอนูราธปุระ นอกจาก
นั้น วัดอีกหลายแห่งก็ถูกสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ เช่น วัดอิสรมณา
ราม วัดเวสสิกริววิหาร และติสสมหาวิหาร เป็นต้น

พระมหินทเถระนั้น เดินทางถึงลังกาเมื่อท่านมีอายุได้ ๓๒ พรรษา และนิพพานเมื่อ
อายุได้ ๘๐ พรรษา ที่มีสสกบรรพต หรือเจดียบรรพต ตรงกับปีที่ ๘ แห่งรัชกาลพระเจ้าอุตติ
ยะ (๒๐๐ ปีก่อนคริสตกาล) ทั้งพระมหินทเถระและพระนางสังฆมิตตาเถรี ส่วนนิพพานที่
เมืองอนูราธปุระ

นอกจากเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานในลังกาแล้ว พระมหินทเถระยังได้
ชื่อว่าเป็นดวงประทีปแห่งวัฒนธรรมลังกาด้วย ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รูปแบบอาราม และ
พระเจดีย์ในลังกา ล้วนแต่เกิดขึ้นในยุคนี้เป็นส่วนมาก มรดกอันล้ำค่ายิ่งอีกอย่างหนึ่งก็คือ
พระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดวรรณคดีสิ่งหลักที่ตกถึงลังกา
โดยการนำของพระมหินทเถระทั้งสิ้น^๓

ข้อที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ก็คือเหตุใตงานประกาศพระศาสนาของพระธรรมทูตสาย
พระมหินทเถระจึงได้รับความสำเร็จสูงยิ่ง

^๓ เฝิงฮ้าง, หน้า 9-10

มีผู้สรุปเหตุผลแห่งความสำเร็จนั้น ดังนี้^๔

๑. ความสัมพันธ์ทางมิตรภาพระหว่างอินเดียนกับลังกานั้น มีความแน่นแฟ้นมาก เพราะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์ต่อกษัตริย์ของประเทศทั้งสอง ชาวพื้นเมืองของทั้งสองประเทศมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน ไม่มีความหวาดระแวงต่อกัน การที่พระมหินทเถระนำพระพุทธรูปไปเผยแพร่ก็เท่ากับนำความหวังดีไปมอบให้แก่กัน ชาวพื้นเมืองจึงยินดีต้อนรับด้วยความเต็มใจ

๒. ในแง่ของพระเจ้านาภาพแห่งพระเจ้าอโศกมหาราช ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าทุกประเทศต่างก็มีใจจงรักภักดีและเป็นมิตรต่อพระองค์ พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะนอกจากจะมีความสัมพันธ์กับพระองค์ในฐานะเพื่อนกันแล้ว ยังหวังที่จะกระชับเกลียวสัมพันธ์ระหว่างอินเดียนกับลังกาให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นด้วย จึงทรงเติมพระทัยรับอุปถัมภ์พระพุทธรูปทันทีเมื่อทราบว่าพระมหินทเถระเป็นพระโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช และเมื่อผู้นำนายอมรับนับถืออย่างนั้นแล้ว ชาวพื้นเมืองก็ย่อมคล้อยตามได้โดยง่าย

๓. กิตติศัพท์ของพระพุทธรูปปรากฏอยู่แล้วในลังกา แม้ลัทธิศาสนาอื่น ๆ จะมียุ้งอยู่บ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่เป็นหลักเป็นฐาน เมื่อมีผู้นำพระพุทธรูปเข้าไปเผยแพร่ออย่างเป็นกิจลักษณะ ความศรัทธาของประชาชนก็ย่อมจะโน้มโน้มมาเต็มที่โดยไมยาก

๔. ภาษาและเชื้อชาติของชาวอินเดียนกับชาวลังกานั้น มีความใกล้เคียงกันมาก ความรู้สึกใกล้ชิดกันเหมือนไทยกับลาว การติดต่อสัมพันธ์กันจึงเป็นไปได้ง่าย มีความเข้าใจและเห็นใจกันเป็นอย่างดี คณะเผยแพร่พระพุทธรูปในลังกายุคแรกจึงไม่ได้รับความลำบากในเรื่องนี้เลย

๕. แนวคำสอนของพระพุทธรูป มีทั้งส่วนที่เป็นแนวทางดำเนินชีวิต และส่วนปาฏิหาริย์ สามารถโน้มน้าวจิตใจชาวพื้นเมืองที่ต่างระดับให้มายอมรับนับถือด้วยความสมัครใจ และเมื่อยอมรับนับถือแล้วก็เห็นว่าหลักคำสอนทางพระพุทธรูปสอดคล้องกับวิถีชีวิตของตน ก็ยิ่งมีความเชื่อมั่นสูงขึ้น

⁴ เพ็ชรียง, หน้า 11-12

พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ^๕

เชื่อกันว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของศรีลังกาตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ต่อมาระหว่างศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสตกักราช ถึง คริสตศตวรรษ ที่ ๙ ถือเป็นประเพณีว่า กษัตริย์ครองลังกาจะต้องเป็นชาวพุทธ และในคริสตศตวรรษ ที่ ๑๐ ยิ่งเพิ่มคุณสมบัติของกษัตริย์ลังกาเข้าไปอีกว่า นอกจากจะต้องถือพระพุทธศาสนาแล้ว ยังต้องมีพระจริยาวัตรเป็นพระโพธิสัตว์อีกด้วย

หนังสือร้อยแก้วภาษาสิงหลชื่อปูชาวลี เขียนเป็นทำนองคำประกาศไว้เมื่อสมัยพุทธศตวรรษ ที่ ๑๘ ว่า

"เกาะลังกานี้เป็นพุทธอาณาจักร เสมือนคลังแห่งดวงแก้วสามประการ เป็นดินแดนที่เหล่ามิถิลาที่รัฐดำรงอยู่ถาวรไม่ได้ คู่เคียงกับพวกยักษ์ในอดีตรังอยู่ไม่ได้ฉะนั้น แม้จะมีคนลัทธิอื่นเข้ามาครองลังกาโดยพลการในบางสมัย คนเหล่านั้นก็ไม่อาจตั้งมั่นถาวรได้เลย ทั้งนี้ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้เมื่อเกาะลังกาเป็นดินแดนแห่งพุทธมามกะเท่านั้น กษัตริย์ชาวพุทธเท่านั้นย่อมตั้งมั่นสืบไปได้"

ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในด้านการปกครอง เป็นเครื่องเชื่อมโยงระหว่างกษัตริย์กับประชาชนตลอดมา ระหว่างอำนาจของฝ่ายสงฆ์กับสถาบันกษัตริย์นั้น ต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกันอย่างกลมกลืน กษัตริย์สามารถตัดสินใจที่ เกิดในหมู่สงฆ์ได้ สามารถชี้ขาดภาวะของสงฆ์ได้ตามความเหมาะสม ดังปรากฏในคัมภีร์มหาวงศ์ว่า เมื่อปี พ.ศ. ๖๓๒-๖๓๕ พระเจ้ากนิชชานุกติสสะ ทรงพิพากษาอธิกรณ์หรือคดีความในพระอุโบสถแห่งเจตยคีรีวิหาร และอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลพระเจ้ามหาเสน ตัดสินให้พระติสสะเถระ ลาสิกขา เพราะมีการกระทำผิดอย่างรุนแรง การตัดสินคดีครั้งนั้นได้รับความร่วมมือจากคณะสงฆ์เป็นอย่างดี

เช่นเดียวกัน ในบางกรณีคณะสงฆ์ก็มีความเป็นอิสระที่จะไม่ปฏิบัติตามพระบัญชา ก็ได้ เช่นในปี พ.ศ. ๑๑๖๐-๑๑๖๒ พระเจ้าสีลาเมฆวรรณ ขอให้สงฆ์ฝ่ายมหาวีหารร่วมสังฆกรรมกับสงฆ์ฝ่ายอภัยคีรีวิหาร แต่เมื่อสงฆ์ฝ่ายมหาวีหารตอบปฏิเสธ กษัตริย์ก็หมดอำนาจ ไม่

⁵ สุรินทรราชย์ (จันทร์ ตุงคสวัสดิ์), เรื่องเดิม, หน้า 50

อาจดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ พระเจ้าทาโรบุคิสสะ ที่ ๒ นั้นเคยฝันมติสงส์ ก็ต้องถูกคว่ำบาตรจากคณะสงฆ์

อย่างไรก็ตาม แม้ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพล แต่คณะสงฆ์กับกษัตริย์ก็ระดับประกองกันเรื่อยมา คณะสงฆ์ไม่เคยมีการโค่นล้มอำนาจของรัฐบาล เมื่อเกิดสงครามกลางเมืองก็มีแต่เข้าไปใกล้เกลี้ยให้สงครามสงบลง แม้ความขัดแย้งทะเลาะวิวาทระหว่างกษัตริย์หรือแม่ทัพนายกอง คณะสงฆ์ก็มักจะเป็นฝ่ายเข้าไปประสานรอยร้าวให้คืนดีดั้งเดิม บทบาทของสงฆ์มีไปถึงการเลือกสรรบุคคลที่จะมาปกครองบ้านเมืองด้วย ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์เป็นตัวแทนของประชาชนชั้นสูงสุด

ความเคารพนับถือที่กษัตริย์มีต่อสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้น นอกจากจะไม่สร้างความบาดหมางต่อฝ่ายพุทธจักรแล้ว กษัตริย์หลายพระองค์ยังแสดงออกถึงความเป็นพุทธมามกะอย่างมั่นคงด้วย เช่น พระเจ้าทูลุคคามินี ทรงบรรจุพระธาตุไว้ในด้ามพระขรรค์ และเคยอาราธนาพระสงฆ์ไปสร้างขวัญแก่กองทัพในสนามรบด้วย พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะได้พระราชทานที่ดินส่วนพระองค์ให้เป็นที่ประดิษฐานต้นพระศรีมหาโพธิ์ เช่นเดียวกับที่พระเจ้าทูลุคคามินี ก็มอบที่ดินถวายสมทบอีกหลายครั้ง พระเจ้าติสสะถวายที่ดินบูชาพระธรรมเทศนาของพระพุทธรักขิต พระเจ้าศิริเมฆวรรณถวายที่ดินเพื่อสร้างเจดีย์บรรจุพระเขี้ยวแก้ว พระเจ้าโมกคัลลานะ ที่ ๑ นั้นเคยถวายเศวตฉัตร อันเป็นสัญลักษณ์แห่งกษัตริย์แต่คณะสงฆ์ แต่ภายหลังคณะสงฆ์มอบคืน

ลักษณะความผูกพันอย่างใกล้ชิดและเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันเช่นนี้ ทำให้กษัตริย์กับคณะสงฆ์แยกกันไม่ได้ตลอดมา และไม่ว่ากษัตริย์บางองค์จะถือลัทธิศาสนาใดก็ตาม แต่หน้าที่บนราชบัลลังก์อย่างหนึ่งของพระองค์ก็คือ การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ พร้อมไปกับประชาชนชาวพุทธเสมอ^๖

การจาริกพระไตรปิฎกครั้งแรก

นับแต่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ลังกาอย่างเป็นทางการในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ (พ.ศ. ๒๙๓-๓๓๓) ก็มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ มีการจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา

^๖ เห่งฮ้าง, หน้า 51

ที่เมืองโรดะทางทิศใต้ของเกาะลังกา ก็มีวิหารเป็นจำนวนมากเกิดขึ้นด้วยพระบารมีของ
กษัตริย์ วัตถุประสงค์ยังเป็นพุทธสถานมาตั้งทุกวันนี้

จนกระทั่งก่อนจะถึง พ.ศ.๓๘๒ เล็กน้อย ลังกาจึงถูกรุกรานจากพระเจ้าเอฟาระ
ซึ่งเป็นชนชาติทมิฬจากแคว้นโจฬะ (ทางภาคใต้ของอินเดีย) อนุราชประยูรย์ครองเป็นเวลา
๔๔ ปี พระพุทธศาสนาจึงพลอยอับแสงไปด้วย แต่ในที่สุด พระเจ้าพุทธคามินี จากแคว้นโรดะ
ทางใต้ก็มากู้อิสรภาพคืนได้ ในรัชกาลนี้มีการก่อสร้างมหาสถูปชื่อ รุวันเวลิสยะ หรือสุวรรณ
มาลิกาเจดีย์ สร้างมิริจิวฎฎีเจดีย์ และสิ่งก่อสร้างที่เลื่องลือในวงการชาวพุทธอีกอย่างหนึ่งคือ
โลหปราสาท ๔ ชั้น สำหรับเป็นที่พำนักของคณะสงฆ์ฝ่ายมหาวิหาร จากนั้นมา พระพุทธศาสนา
ก็รุ่งเรืองเป็นสุขสงบมาโดยลำดับอีกยาวนาน

ครั้นถึงราวปี พ.ศ.๕๐๐ อันเป็นรัชสมัยของพระเจ้าวัฏฏคามินี นักรบทมิฬ ๗ คน
จากอินเดียตอนใต้ก็จำกองทัพรุกรานลังกาอีก พระเจ้าวัฏฏคามินีต้องอพยพหลบซ่อนเข้าศึก
อยู่ในป่าถึง ๑๔ ปี ระหว่างนี้ลังกาประสบภาวะทุกข์ภัยอย่างหนัก ประชาชนต้องอดอยากจน
ถึงขั้นกินเนื้อมนุษย์ด้วยกัน พระสงฆ์ที่บวชพลอยแร้นแค้นแทบจะสูญสิ้นเผ่าพงศ์

ในสภาพที่วัดถูกทอดทิ้งให้เป็นวัดร้างเสียส่วนมาก เพราะขาดคนดูแลรักษานี้เอง
พระสงฆ์เกิดความวิตกทุกข์ร้อนเป็นอันมากว่าศาสนาอาจจะถึงคราวสิ้นสูญถ้าไม่หาทางแก้ไข
ระหว่างพระเถระผู้ใหญ่จึงมีการประชุมกันเป็นกรณีพิเศษ ผลแห่งการประชุมสงฆ์ตกลงกันว่า
แม้สถานการณ์ของโลกจะปั่นป่วนเข้าที่ซับซ้อนอย่างไรก็ตาม แต่พระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกจะ
ต้องไม่อันตรธาน การประชุมครั้งนั้นมีขึ้นที่อาลูวิหารหรืออาโลกวิหาร^๗ ในเมืองมาตะเส^๘
ปัจจุบันได้มีการจารึกพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรธกถาลงในใบลานในเวลาต่อมา กล่าวกันว่า
การจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานครั้งนี้ จัดเป็นการสังคายนาครั้งหนึ่ง^๙

^๗ อาโลกเลนสถาน

^๘ หรือ มตเลชนบท ที่ไทยเราเรียกว่า มลัชชนบท

^๙ เรื่องการสังคายนาในลังกา มีรายละเอียดในพระไตรปิฎกสำหรับประชาชน โดย สุชีพ บุญยานุภาพ

มหาวิหารและอภัยคีรีวิหาร^{๑๐}

คำว่ามหาวิหารและอภัยคีรีวิหารนั้น เป็นชื่อของสำนักสงฆ์อันเป็นที่อยู่ของสงฆ์ และเป็นศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ภายหลังทั้งสองสำนักนี้ก็เสมือนเป็นสำนักนิกายเพราะเกิดความแตกแยกในหมู่สงฆ์ครั้งใหญ่ในลังกา

มหาวิหารนั้น สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ โดยความประสงค์ของพระมหินทเถระ ส่วนอภัยคีรีวิหารสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าวัฏฏคามินี (พ.ศ. ๔๕๔-๔๖๖) อันเป็นสมัยเดียวกันกับที่มีการจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลาน

สาเหตุที่จะมีการก่อสร้างวิหารหรือสำนักสงฆ์ทั้งสองแห่งนี้ มีความแตกต่างกันดังนี้ มหาวิหาร พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ สร้างถวายพระมหินทเถระเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเพื่อให้พระมหินทเถระพอใจว่า พระพุทธศาสนาเป็นอันได้ประดิษฐานมั่นคงแล้วในลังกา แต่พระมหินทเถระก็ยังขอร่าชูปถัมภ์ให้มีการบวชกุลบุตรกุลธิดาก่อนจึงจะยอมรับว่าพระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นแล้วตามพระราชประสงค์ ซึ่งก็ได้รับการสนองเป็นอย่างดี

อภัยคีรีวิหารพระเจ้าวัฏฏคามินีสร้างถวายพระมหาติสสะผู้นุเคราะห์ในระหว่างที่พระองค์หลบภัยเข้าศึกเป็นเวลา ๑๔ ปี เท่ากับเป็นของขวัญตอบแทนที่พระสงฆ์ได้รับจากกษัตริย์ครั้งหนึ่ง

ความแตกร้างของสงฆ์ลังกาที่เรียกได้ว่าเป็นสังฆเภทในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาอีกครั้งหนึ่ง นี้ เกิดจากกรณีพระมหาติสสะได้รับการถวายอภัยคีรีวิหารนี้เอง ซึ่งคณะสงฆ์ฝ่ายมหาวิหารถือว่าท่านทำตัวคลุกคลีกับกฤหัสถ์ คือพระเจ้าแผ่นดินมากเกินไป มติสงฆ์ให้ลงโทษปาปายาชนิยกรรรม คือขับไล่พระมหาติสสะออกจากมหาวิหารด้วยสาเหตุนั้น เหตุการณ์ครั้งนั้นทำท่าจะเป็นความแตกแยกระหว่างคณะสงฆ์กับฝ่ายปกครองด้วย

ลักษณะความแตกแยกครั้งนั้น เนื่องมาจากทัศนคติหรือทิฐิเท่านั้น ส่วนหลักปฏิบัติพระธรรมวินัย เหมือนกันทุกประการ

¹⁰ APA. Production, *Opcit.*, PP.184-185

แต่ต่อมา รอยร้าวของสำนักทั้งสองก็ขยายกว้างขึ้น เมื่อสำนักอภัยคีรีวิหารรับเอา

พระพุทธรูปที่วัดอภัยคีรี

คำสอนแนววิชชูปุตรในอินเดีย มาถือปฏิบัติแทนแนวเถรวาทเดิม พวกวิชชูปุตรมีทัศนะที่แปลกแยกออกไปจากเถรวาทหลายเรื่องเฉพาะหลักอนัตตา วิชชูปุตรเห็นว่า อัตตาเป็นสภาพเพียงแต่ถาวร ซึ่งเป็นความเห็นที่ตรงกันข้ามกับหลักพระพุทธศาสนาทั่วไป เมื่อสำนักวัดอภัยคีรีวิหารรับเอาลัทธินี้เป็นแนวทางปฏิบัติ ความเป็นนิกายใหม่ก็เกิดขึ้น เรียกว่านิกายธรรมรุจิ ซึ่งเรียกตามชื่อพระอาจารย์ที่นำลัทธินี้เข้ามาสู่ลังกา และนิกายนี้ได้รับการอุปถัมภ์จากฝ่ายบ้านเมืองด้วยดี

ลัทธิแปลกใหม่ที่ผ่านเข้าทางสำนักอภัยคีรีวิหาร ยังมีลัทธิหนึ่งชื่อ เวตุลลวาท หรือไวตุลลวาท เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าโฆหาริกติสสะ ระหว่าง พ.ศ. ๘๑๒-๘๓๔ คนที่นำลัทธินี้เข้าไปเป็นพราหมณ์ คำสอนของลัทธินี้เป็นภาษาสันสกฤต บางครั้งจึงเรียกมหายานสูตร อย่างไรก็ตามเวตุลลวาทก็อยู่ได้ไม่นาน เพราะเมื่อคณะสงฆ์ลังกาส่วนใหญ่ตรวจสอบแล้ว ก็เห็นว่าเป็นลัทธิแปลกปลอม ฝ่ายบ้านเมืองจึงกวาดล้างออกไป

ที่อภัยคีรีวิหารเช่นกัน มีพระเถระองค์หนึ่งไม่ชอบใจความเป็นไปในอภัยคีรีวิหารยุคนั้น จึงพาหมู่คณะหลีกออกจากสำนักถึง ๓๐๐ รูป ไปเข้ากับนิกายธรรมรุจิที่ทักขิณาคีรีวิหาร เจ้าสำนักแห่งนั้นชื่อ สาคละ เป็นอาจารย์สอนลัทธิจนได้ชื่อว่าเป็นเจ้าลัทธิสากลิก

จะเห็นได้ว่าอภัยคีรีวิหารนั้น ส่อเค้าว่าจะเป็นแหล่งลัทธินิกายฝ่ายตรงกันข้ามกับเถรวาทมาตั้งแต่ยุคนั้น และในราว พ.ศ. ๘๖๕-๘๖๖ อันเป็นรัชสมัยของพระเจ้าเชษฐติสสะ

ได้มีการทูลเชิญกษัตริย์ให้ออกคำสั่งห้ามประชาชนอุปถัมภ์บำรุงคณะสงฆ์ฝ่ายมหาวีหาร มหาวีหารถูกทอดทิ้งให้เป็นวัดร้าง โลหปราสาท ๙ ชั้นและวัดหลายวัดของฝ่ายมหาวีหารถูกทำลายย่อยยับ ลานมหาวีหารถูกไถหว่านปลูกพืชผักหมดสิ้น

คณะสงฆ์มหาวีหารยุคนั้น ตลอดถึงชาวพุทธกลุ่มใหญ่ที่ไม่พอใจในเหตุการณ์ครั้งนั้น ต่างอพยพไปอยู่ที่อื่น แม้แต่อำมาตย์เมฆวัตตอภัย ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของพระเจ้าแผ่นดินก็หลบไปซ่อนสมุกกำลังเป็นกองทัพเพื่อกลับมาช่วยนางแก้วไขสถานการณ์

กษัตริย์ที่หลงผิดบ่อนทำลายมหาวีหารสมัยนั้น คือพระเจ้ามหาเสนะ ซึ่งเป็นอนุชาของพระเจ้าเชษฐทิสสะ เมื่อถูกกองกำลังของอำมาตย์เมฆวัตตอภัยจับกุมอย่างหนักก็กลับพระทัย สารภาพผิด รับที่จะซ่อมแซมมหาวีหารและวัดต่าง ๆ ที่ถูกทำลายให้กลับสู่สภาพเดิม พร้อมกันนั้นก็ได้สร้างเขตวันมหาวีหารขึ้นในมหาวีหารด้วย

สภาพของมหาวีหารและอภัยคีรีวิหารในราวปี พ.ศ.๙๐๐ นั้น พระภิกษุจีนชื่อ ฟาเทียน ซึ่งได้นามว่าสมณทูตนักท่องเที่ยวจากจีนแผ่นดินใหญ่นั้นทักไว้ว่า มหาวีหารไม่ค่อยเจริญรุ่งเรืองนัก มีภิกษุสามเณรเพียงสามพันรูปเศษ ๆ เท่านั้นเอง ในขณะที่อภัยคีรีวิหาร มีภิกษุสามเณรจำนวนห้าพันรูป

พระธาตุเขี้ยวแก้ว

พระเขี้ยวแก้วเป็นสมบัติอันล้ำค่าสำหรับชาวพุทธศรีลังกา จนปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์เรื่องหนึ่ง

เล่ากันว่า ในปีที่ ๘ แห่งรัชสมัยพระเจ้าศิริเมฆวรรณ (โอรสของพระเจ้ามหาเสนะ) คือประมาณปี พ.ศ.๙๑๓ เจ้าชายทันตกุมาร และเจ้าหญิงเหมมาลี แห่งแคว้นกาลิงคะ ในอินเดีย ได้แอบซ่อนพระธาตุเขี้ยวแก้ว ซึ่งเป็นพระเขี้ยวด้านซ้ายของพระพุทธเจ้า หนีไปยังเกาะลังกาตามพระบัญชาของพระบิดาคือ พระเจ้าकुหเสวราช ทั้งนี้พระธาตุเขี้ยวแก้วนี้เป็นที่ต้องการของเมืองต่าง ๆ ยิงนัก อาจเป็นสื่อสงครามและพระธาตุเขี้ยวแก้วอาจตกไปอยู่ในมือของฝ่ายศัตรูได้ พระเจ้าकुหเสวราชเห็นว่าเกาะลังกาคือที่ที่จะเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุ

เขี้ยวแก้ว^๕ จึงมีพระบัญชาดังกล่าว

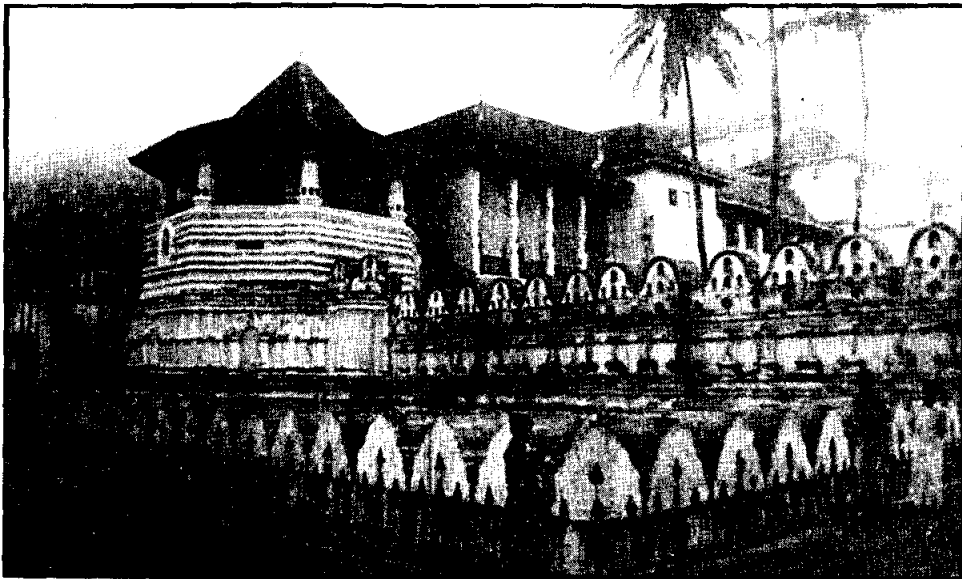
ที่ประดิษฐานพระธาตุเขี้ยวแก้วในสมัยแรกนั้น คือวัดอภัยคีรีวิหาร ทาใหม่ทาวีหารไม้
ชั้นที่กของพระภิกษุจีนพาเหียนที่เกี่ยวกับพระธาตุเขี้ยวแก้ว ซึ่งท่านได้ไปเห็นนั้นมี
ดังนี้

"ในกลางเดือน ๓ พระทันตธาตุของพระพุทธองค์จะถูกเชิญออกมาให้ให้เห็นกัน
เสมอไป แต่ก่อนที่จะเชิญออกมา ๑๐ วัน พระราชาได้ให้ตกแต่งคชาใหญ่ด้วยผ้าบุหลังอันสง่า
งามเชือกหนึ่ง กับให้มีบุรุษคนหนึ่งแต่งกายด้วยเครื่องเสื่อผ้าของหลวง ขึ้นขี่ช้างศึกกลองใหญ่
และป่าวประกาศไปตามทางโดยชัดเจนว่า ในระหว่างเวลา ๓ อสงไขยกับ ที่พระโพธิสัตว์
ได้กลับพระทัยมาตั้งบำเพ็ญกรณียกิจให้เป็นที่ประจักษ์แล้ว โดยมีได้ถนอมพระชนม์ชีพของพระ
องค์ พระองค์ทรงสละทั้งพระราชอาณาจักรและนคร พระมเหสีและพระราชโอรส พระองค์
ปลัดดวงพระเนตรของพระองค์ประทานแก่คน ๆ หนึ่ง พระองค์ตัดพระมิ่งสาส์กอนหนึ่งให้เป็น
ค่าถ่ายชีวิตของนกเขาตัวหนึ่ง พระองค์ตัดพระเศียรของพระองค์ให้เป็นทาน ได้เสด็จดับขันธ
บรรลุนิพพาน และเหตุการณ์ตั้งแต่นั้นมาจนบัดนี้ได้ ๑๔๙๑ ปีแล้ว แสงสว่างของโลกได้หมด
สิ้นไปแล้ว ชีวิตความเป็นอยู่ของเราทั้งหลายจะคงมีอยู่ที่แต่ความเศร้าโศกสืบไปชั่วนาน
จนคอยดู อีก ๑๐ วัน พระทันตธาตุของพระพุทธองค์จะให้นำออกมาให้เห็นประจักษ์ และจะได้นำ
นำไปสู่อภัยคีรีวิหาร ให้ภิกษุและคฤหัสถ์ทั้งหลายที่ปรารถนาจะสะสมบุญกุศลสำหรับตนเองจงทำ
ถนนหนทางให้เกลี้ยงเกลามาตามความเจตนาดี แล้วและตกแต่งถนนหนทาง และเตรียมตั้ง
ที่ทำการสักการบูชาด้วยดอกไม้และเครื่องหอมให้ตลอดทั่วไป

เมื่อการประกาศนี้ล่วงไปแล้ว พระราชาได้ให้ทำรูปภาพร่างกายแบบต่าง ๆ แสดง
ไว้ตามริมถนนทั้งสองข้าง ๕๐๐ รูป ซึ่งเป็นภาพที่มีปรากฏมาในตำนานของพระโพธิสัตว์ เช่น
ครั้งเป็นสุทธาน ครั้งเป็นสามะ ครั้งเป็นพระยาช خسาร์ และเมื่อครั้งเป็นกวาง หรือม้า รูปภาพ
ทั้งหมดเหล่านี้ระบายด้วยสีอย่างสละสลวย และสำเร็จพร้อมไปด้วยความมั่งคั่งมั่ง ซึ่งแลดูเป็นประ
คุดสิ่งมีชีวิตอยู่ ต่อจากนี้ พระทันตธาตุของพระองค์ก็ถูกเชิญเชิญออกมา และพาไปในกลางถนน

ทุก ๆ แห่งก็ถวายเครื่องสักการบูชาต่อพระทันตธาตุกันไปตลอดทาง จนกระทั่งถึงวิหารของ พระพุทธองค์ ณ อภัยคีรีอาราม ณ ที่นั้นพระภิกษุและคฤหัสถ์รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ต่างเผาเครื่องหอมและจุดประทีปโคมไฟ ปฏิบัติกันอยู่เช่นนี้ตลอดกำหนดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืนโดยมิได้หยุด จนกระทั่งครบเวลาที่มืงาน ๕๐ วันบริบูรณ์ เมื่อพระทันตธาตุถูกอัญเชิญกลับไปสู่วิหาร ภายในนครตามเดิมแล้ว ในวันถือศีลประตู่วิหารจะเปิด ผู้ที่เคารพนับถือก็เข้าไปกระทำกิจพิธี และบำเพ็ญศีลตามวินัย

เบื้องทิศตะวันออกของอภัยคีรีวิหารไป ๑,๐๐๐ เส้น เป็นเนินภูเขาแห่งหนึ่ง มีวิหารหลังหนึ่งอยู่บนเนิน เรียกว่าเจตียะ ณ ที่นี้อาจมีภิกษุได้ถึง ๒,๐๐๐ ในระหว่างพระสมณะเหล่านั้นมีพระสมณะองค์หนึ่งดำรงกุศลบารมีอันยิ่งใหญ่ มีนามว่าธรรมคุปต์ มีเกียรติคุณประจักษ์แจ้งตลอดทั่วไปในราชอาณาจักรนี้ พระสมณะองค์นี้ดำรงชีวิตอยู่ ๕๐ ปีก็ว่า ภายในกุหาศิลา ท่านผู้นี้ได้สำแดงความอ่อนหวานแห่งน้ำใจอยู่เนือง ๆ และได้้นำเอางูและหนู ให้มารวมใน ห้องเดียวกัน แต่ก็ปราศจากที่จะคิดปองร้ายซึ่งกันและกัน*

วัดพระธาตุเขี้ยวแก้ว

* จดหมายเหตุแห่งพุทธอาณาจักร, สุรินทร์ฤาชัย, พระยา แพลและเรียบเรียง, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523, 196-200

ภาพวาดภายในวัดพระธาตุเชี้ยวแก้ว

ในรัชสมัยพระเจ้าวิชัยพาหุ
ที่ ๖ แห่งโกญกฏ (พ.ศ. ๑๙๓๐-
๑๙๓๔) พระเจ้าจักรพรรดิจีนพระ
นามว่ายุงโฮ (Yung Ho) ได้ส่ง
แม่ทัพคนหนึ่งมาขอพระธาตุเชี้ยวแก้ว
จากลังกา แต่ได้รับการปฏิเสธ เป็น
เหตุให้จีนส่งกองทัพมาจับ พระเจ้า
วิชัยพาหุ ที่ ๖ ไปเป็นเชลย ที่เมือง
จีน แม่ต่อมาจะปลดปล่อย แต่จีน
ก็หาเหตุให้ลังกาส่งส่วยแก่ตน เป็น
เวลาถึง ๕๐ ปี

ศรีลังกานั้น ถือว่าพระธาตุ
เชี้ยวแก้ว เป็นสัญลักษณ์แห่งความ
เป็นเอกราชของชาวสิงหล และ
เคยเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นกษัตริย์
แห่งลังกาด้วย

พระพุทโธสาจารย์

พระพุทโธสาจารย์ หรือ พุทโธโส เป็นพระอรหันตอาจารย์ (นักอธิบายพระไตร
ปิฎก) ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด และมีผลงานมากที่สุด ท่านเป็นชาวอินเดียโดยกำเนิด แต่ไปสร้าง
ผลงานที่ลังกา ในสมัยพระเจ้ามทนาม (พ.ศ. ๙๕๓-๙๖๕) ประวัติของท่านมีกล่าวไว้พิสดาร
ในหนังสือ ๒ เล่ม คือ

๑. คัมภีร์มหาวงศ์ (ในปริจเจทที่ ๓๖) ซึ่งแต่งโดยพระธรรมกิตติ พระเถระชาว
ลังกา

๒. คัมภีร์พุทธโฆสปฏิบัติ แต่งโดยพระมหามังคลเถระ ชาวพม่า (ประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕)

นอกจากนั้น ยังมีกล่าวถึงในคัมภีร์คันทวงศ์ สาสนวงศ์ และสัทธัมมสังคหะ เป็นต้น ซึ่งมีข้อน่าสังเกตว่า หนังสือเหล่านี้มักจะเล่าประวัติของพระพุทโธศาจารย์ในเชิงตำนานกราย ๆ เพื่อให้เกิดความบันเทิงในการอ่าน ซึ่งทำให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์บกพร่องไป

คัมภีร์มหาวงศ์เล่าว่า^{๑๑} ท่านพุทธโฆสเกิดในตระกูลพราหมณ์ มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้เมืองพุทศคยา ประเทศอินเดีย ท่านสำเร็จการศึกษาทั้งด้านวิชาการ และด้านศิลปะตามธรรมเนียมนิยมของพราหมณ์ ในฐานะเป็นนักศึกษาพราหมณ์ ท่านเชี่ยวชาญเจนจบในคัมภีร์พระเวทมาก สามารถถกปัญหาทางลัทธิและปรัชญากับนักปราชญ์ในยุคเดียวกันจนเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้คงแก่เรียน

วันหนึ่ง ท่านได้ฟังเทศน์ของพระเรวัตตเถระที่วัดแห่งหนึ่ง ได้ติดตามปัญหาทางธรรมกับพระเถระ ได้รับความพอใจและเกิดความเลื่อมใสในพระเถระเป็นอย่างมาก จึงขอบวชเพื่อศึกษาต่อ ได้นามฉายาว่า พุทโธส ซึ่งมีความหมายว่า เสียงของท่านมีความลึกซึ้ง อธิบายธรรมของพระพุทธเจ้าได้อย่างวิจิตรพิสดาร

เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ท่านก็สร้างผลงานวรรณกรรมให้ปรากฏทันที โดยการแต่งคัมภีร์ญาโณทัย และอรรถดาสินี เป็นหนังสืออธิบายอภิธรรมปิฎก ท่านเขียนได้ดีมากจนเป็นที่พอใจของพระเรวัตตเถระผู้อุปัชฌาย์ เมื่อท่านจะเริ่มเขียนหนังสือเล่มต่อไป ชื่ออรรถดกาปริตร พระอุปัชฌาย์ได้แนะนำให้ท่านเดินทางไปลังกาเพื่อศึกษาพระพุทศศาสนาจากภาษาสิงหล และคัมภีร์อรรถดกาที่นั่นเพิ่มเติมก่อน

ที่ลังกาสัณนั้น มีทั้งพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถดกา แต่เป็นภาษาสิงหล ในขณะที่อินเดียมีแต่พระไตรปิฎกไม่มีคัมภีร์อรรถดกา ความมุ่งหมายของท่านพุทธโฆสในการเดินทางไปสู่ลังกา ก็เพื่อแปลอรรถดกาจากภาษาสิงหล กลับมาเป็นภาษาบาลีอีก เพื่อจะได้เผยแพร่กว้างขวางออกไป

^{๑๑} คงเคช ประพันธ์ทอง, เรื่องพระพุทโธโฆสา หรือพระพุทโธโฆสะ, หน้า 3-9

เมื่อไปถึงลังกา ท่านพุทธโอสได้ฝากตัวเป็นศิษย์ของพระสังฆपालเถระ แห่งสำนักมหาวิหาร อยู่ไม่นาน ท่านก็ขอแปลคัมภีร์อรรถกถาเป็นภาษาบาลี คณะสงฆ์มหาวิหารยังไม่เชื่อในความสามารถของท่าน จึงขอให้ท่านพิสูจน์ความสามารถด้วยการเขียนอธิบายความคาถา ๒ บท หนังสืออธิบายคาถา ๒ บทนี้เอง ที่กลายมาเป็นคัมภีร์วิสุทธิมรรคอันล้ำค่า มีเนื้อความอธิบายครอบคลุมคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ใต้อย่างบริบูรณ์ เป็นที่อัศจรรย์ใจของคณะสงฆ์มหาวิหารยิ่ง จนเกิดเสียงเลื่องลือไปว่า ท่านพุทธโอสคือพระศรีอริยเมตไตรยมาเกิด การแปลคัมภีร์อรรถกถาจึงได้เริ่มขึ้น ณ บัดนั้น

เกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถานั้น คำานกกล่าวว่า พระมหินทเถระเป็นผู้นำไปสู่ลังกา ซึ่งต่อมาก็ได้ถูกเขียนเป็นภาษาสิงหลโดยกรุงเพ็ญไว้ทุกอย่างตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒ ต่อมาการปรับปรุงแก้ไขเนื้อความบางตอนก็มีอยู่เรื่อย ๆ จนคัมภีร์นี้ได้ชื่อว่าสี่หลักกถา ชื่อนี้สำหรับชาวสิงหลแล้ว หมายถึง วรรณกรรมภาษาสิงหลทั่วไปด้วย

ท่านพุทธโอสดำเนินการแปลคัมภีร์อรรถกถาในพุทธศตวรรษที่ ๑๐ วิธีการแปลของท่าน มีการคัดทอนอย่างเหมาะสม แต่ส่วนใหญ่ก็กรุงเพ็ญเอาไว้ ท่านได้แสดงถึงความเป็นตัวของตัวเองในทางวิชาการเป็นอย่างดี จนทำให้หนังสือบาลีอรรถกถาได้ชื่อว่า เป็นหนังสือแต่งของท่านชุดหนึ่ง

เมื่อเสร็จสิ้นงานแปลที่มุ่งหมายแล้ว พระพุทธโอสจารย์ก็เดินทางกลับประเทศอินเดีย ได้ทำพิธีเฉลิมฉลองบูชาพระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยา

ประวัติของพระพุทธโอสจารย์ดังกล่าวนี้ มีนักประวัติศาสตร์บางท่านวิเคราะห์ว่า น่าจะมีการคลาดเคลื่อนในเรื่องภูมิสำเนาของท่านอยู่ มีการสันนิษฐานตามข้อมูลที่ได้มาใหม่ ๆ หลายประการ แต่เราก็ได้ข้อสรุปที่มั่นใจอย่างหนึ่งว่า ท่านพุทธโอสเป็นชาวอินเดียจริง และได้เดินทางไปสร้างผลงานอันยิ่งใหญ่ที่ลังกาจริง

ผลงานหนังสือที่พระพุทธโอสจารย์ยืนยันด้วยตัวท่านเอง ว่าเป็นของท่านมีอยู่ ๖ คัมภีร์ คือ

๑. วิสุทธิมรรค เป็นผลงานเด่นที่สุด ถือเป็นแนวทางในการเขียนอรรถกถาในยุค

หลัง ๆ เนื้อหาแบ่งออกเป็น ๓ ภาคใหญ่ ๆ ภาค ๑ ว่าด้วยศีล ภาค ๒ ว่าด้วยสมาธิ และภาค ๓ ว่าด้วยปัญญา ศิลปะในการอธิบายความมีความหลากหลาย ภาษาที่ใช้เป็นภาษาบาลีมาตรฐานต่างจากบาลีสัมัยหลัง

๒. สมันตปาสาทิกา เป็นคัมภีร์อธิบายพระวินัยปิฎก เขียนตามคำอาราธนาของพระพุทธสิริเถระ ขณะอยู่ที่เมืองอนูราธปุระ*

ข้อความเริ่มต้นในหนังสือเล่มนี้ ทำให้ได้ทราบว่า ท่านพุทธโฆสขณะเขียนหนังสือเล่มนี้ พักอยู่ที่สถานที่แห่งหนึ่งซึ่งเสนาบดีชื่อมหานิกม สร้างเอาไว้ งานเขียนนี้เริ่มต้นในปีที่ ๑๒ เขียนเสร็จในปีที่ ๒๑ ในรัชกาลของพระเจ้าสิรินิวาส ซึ่งเป็นองค์เดียวกับพระเจ้ามทานาม

๓. สุมังคลวิลาสินี เป็นคัมภีร์อธิบายทีฆนิกาย พระสุตตันตปิฎก เขียนที่สุมังคลบริเวณ ซึ่งเป็นเหตุให้สันนิษฐานกันว่า ชื่อคัมภีร์อาจจะได้มาจากชื่อสถานที่ดังกล่าวก็เป็นได้

๔. ปปัญจสุทนี เป็นคัมภีร์มีขนิมิกาย พระสุตตันตปิฎก เขียนตามคำอาราธนาของเพื่อนชื่อพระพุทธมิตตะ

๕. สวรรคตปกาลินี เป็นคัมภีร์อธิบายสังยุตตนิกาย พระสุตตันตปิฎก เขียนตามคำอาราธนาของพระโชติपालเถระ ซึ่งเคยอยู่ร่วมสำนักกันมาก่อน

๖. มโนรัตนपुरณี เป็นคัมภีร์อธิบายอังคุตตรนิกาย พระสุตตันตปิฎก ว่ากันว่าเขียนตามคำขอของพระโชติपालเถระเช่นกัน^{๑๒}

นอกจากผลงานที่ท่านพุทธโฆสยืนยันว่าท่านเป็นผู้เขียนเองแล้ว ยังมีหนังสืออีกหลายเล่มที่คัมภีร์คันธวงค์กล่าวเพิ่มเติมว่า ท่านพุทธโฆสได้เขียนหนังสืออีก ๑ เล่ม คือ กังขาวิตรณี ปริมัตถกถา อรรถกถาชาคก อรรถกถาธรรมบท อรรถกถาขุททกปาฐะ อรรถกถาสุตตนิบาต และอรรถกถาอุปทาน

*ปัจจุบันคัมภีร์ทั้ง ๒ ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย ดังนี้

1. คัมภีร์วิสุทธิมรรค ใช้เป็นหลักสูตรเปรียญธรรมประโยค ๘ (ป.ธ.๘)
2. คัมภีร์สมันตปาสาทิกา ใช้เป็นหลักสูตรเปรียญธรรมประโยค ๕ (ป.ธ.๕) เปรียญธรรมประโยค ๖ (ป.ธ.๖) และเปรียญธรรมประโยค ๗ (ป.ธ.๗)

¹²สุภาพรณ ฃ บางช้าง, ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา, หน้า 80-81

พระพุทธศาสนากับราชวงศ์

เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ทางพระพุทธศาสนา ในส่วนที่สัมพันธ์กับราชวงศ์ลังกา ขอกล่าวถึงพระพุทธศาสนาในยุคก่อนที่ชาติตะวันตกจะเข้ามามีอิทธิพลเหนือเกาะลังกาเป็นส่วนเฉพาะก่อน

จำเริญแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ลังกา จนอยู่ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว กษัตริย์ชาวสิงหลทุกพระองค์ต่างก็เอาพระทัยใส่กิจการพระศาสนาเป็นอย่างดี พระพุทธศาสนาจะถูกละเลยก็ต่อเมื่อบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะไม่ปกติสุข เช่น เกิดศึกสงคราม เป็นต้น กับเมื่อชาวทมิฬซึ่งถือศาสนาฮินดูได้ยึดครองประเทศ เป็นเรื่องธรรมดาที่พระพุทธศาสนาจะต้องได้รับความกระทบกระเทือนไม่มากนักน้อย

เช่นหลังจากรัชกาลของพระเจ้ามหานาม ชาวทมิฬจากอินเดียได้ยึดครองลังกาทางตอนเหนือเป็นเวลานานกว่า ๒๕ ปี กษัตริย์ทมิฬสี่ราชสมบัติต่อเนื่องกันถึง ๖ องค์ ระหว่างนี้ วัดทางพระพุทธศาสนาถูกทำลายเป็นส่วนมาก เมืองอนูราชปุระตกอยู่ในสภาพโกลาหลถึงที่สุด ประชาชนชาวสิงหลต้องทิ้งเมืองของตนไปอยู่ที่อื่นเป็นจำนวนมาก ภิกษุชาวสิงหลรูปหนึ่งเห็นเป็นความอัปยศทนไม่ได้ ตองลาสิกขาออกมากำจัดพวกทมิฬด้วยตัวเอง ได้ครองราชบัลลังก์เป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าธาตุเสน ตรงกับ พ.ศ. ๑๐๐๓-๑๐๒๑ ได้กษัตริย์พระองค์นี้ พระพุทธศาสนาในอาณาจักรอนูราชปุระจึงกลับเฟื่องฟูขึ้นมาอีก

อิทธิพลของกษัตริย์กับพระสงฆ์นั้น ในลังกามีลักษณะเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี บางครั้ง กษัตริย์ใช้อิทธิพลเหนือกว่าพระสงฆ์ สามารถชำระความไม่ดีไม่งามในหมู่สงฆ์ด้วยพระราชอำนาจอันเด็ดขาด เช่น ในปี พ.ศ. ๑๑๖๐-๑๑๖๘ เกิดกรณีวุ่นวายขึ้นที่สำนักอภัยคีรีวิหาร ภิกษุบางพวกประพฤตินิโคตต่อพระธรรมวินัยตามอำเภอใจ ร้อนถึงคณะสงฆ์ซึ่งจัดการกันเองไม่ได้ ต้องร้องเรียนถึงกษัตริย์ คือพระเจ้าสีเลฆวรรธ ให้ช่วยจัดการปราบปรามให้ กษัตริย์ก็จัดการโดยขับไล่ภิกษุผู้เป็นต้นเหตุออกจากวัด และสั่งลงโทษอย่างรุนแรงอีกส่วนหนึ่ง ความวุ่นวายก็สงบลงได้

แต่ในปี พ.ศ. ๑๑๙๓-๑๒๑๐ นั้น คณะสงฆ์ได้แสดงอิทธิพลเหนือกว่ากษัตริย์ ในกรณีเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง กล่าวคือพระเจ้ามหาโรหิติสสะ ที่ ๒ ทรงประสงค์จะสร้างวิหารถวายสงฆ์ฝ่ายอภัยคีรีวิหารขึ้น ในเขตสีมาของมหาวิหาร สร้างความไม่พอใจแก่คณะสงฆ์ฝ่ายมหาวิหารเป็นอย่างยิ่ง มีการคัดค้านจากคณะสงฆ์มหาวิหาร แต่พระราชาก็ไม่ทรงรับฟัง ผลที่สุด คณะสงฆ์ก็ประกาศว่าบาตรพระเจ้ามหาโรหิติสสะ โดยไม่ให้ความร่วมมือใด ๆ ทั้งสิ้น การคว่ำบาตรนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า "ปัตตนิกูชกรรม"

ในรัชกาลของพระเจ้าวิชัยพาหุ ที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๙๘-๑๖๕๗) มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โดยกษัตริย์ครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง โดยพระเจ้าวิชัยพาหุ ที่ ๑ ทรงเห็นว่าพระพุทธศาสนาในลังกาอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเหลือเกิน ทว่าพระราชอาณาจักรมีพระสงฆ์ไม่กี่รูป และทรงทราบว่ามิกนุฑุสีลปราชได้ยากถึง ๑๐ รูป การที่จะปฏิรูปพระศาสนาในสถานการณ์เช่นนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายเลย พระองค์จึงหาทางออกโดยการส่งศาสนทูตไปยังเมืองรามัญ ซึ่งพระเจ้าอโนรธาแห่งพม่าทรงปกครองอยู่ (พ.ศ. ๑๕๘๙-๑๖๒๐) แผนการครั้งนั้นได้รับความสำเร็จสมพระราชประสงค์ เพราะให้พระสงฆ์รามัญมาช่วยปฏิรูปพระศาสนาในลังกาให้กลับสู่สภาพเดิม กุลบุตรชาวลังกาได้อุปสมบทกับพระสงฆ์รามัญเป็นจำนวนมาก กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาสมัยนั้นกลับรุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้งด้วยพระปรีชาญาณของพระเจ้าวิชัยพาหุ ที่ ๑ โดยแท้

คัมภีร์มหาวงศ์อันเป็นที่รู้จักแพร่หลายนั้น เป็นผลงานในรัชสมัยของพระเจ้าบดินทปรากรมพาหุ ซึ่งครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. ๑๖๕๓-๑๘๑๘ กษัตริย์พระองค์นี้ได้รับขนานพระนามว่า "สัพพัญญูบดินท" ทรงเป็นอัครทางการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นพิเศษ ผลิตผลทางปัญญาที่น่าภูมิใจสำหรับรัชกาลของพระองค์คือ ได้พระธรรมกิตติเถระเป็นผู้แต่งคัมภีร์มหาวงศ์ ซึ่งเป็นหนังสือแนวพงศาวดารเล่มหนึ่งของลังกา หนังสืออีกเล่มหนึ่งซึ่งเกิดในยุคเดียวกันคือ ภูเขาวัลลี เป็นหนังสือข้อมูลประวัติศาสตร์ลังกาโดยสังเขปด้วย

ถึงปี พ.ศ. ๒๐๑๙ พระพุทธศาสนาในศรีลังกากลายเป็นตัวแทนฝ่ายเถรวาทของโลกเป็นที่รู้จักทั่วไป กษัตริย์แห่งลังกาสมัยนั้นคือพระเจ้าภูเวไนกพาหุ ได้มีโอกาสต้อนรับคณะสงฆ์พม่า

ที่ไปขอรับวิธีอุปสมบทแบบลังกาไปเผยแพร่ในประเทศของตน นับเป็นสัมพันธไมตรีทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญครั้งหนึ่ง

พระพุทธศาสนาท่ามกลางอิทธิพลตะวันตก^{๑๓}

ชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้าสู่ลังกาเพื่อทำการค้าคือ ชาวโปรตุเกส การนำศาสนาคริสต์เข้าไปเผยแพร่ในลังกาอย่างเป็นทางการ มีขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๐๘๖ ในรัชสมัยของพระเจ้าภูเวไนกพาหุ เรียกได้ว่าการค้ามาก่อน แล้วศาสนาจึงตามทีหลัง

ปี พ.ศ. ๒๑๐๐ พระเจ้าธรรมपालะแห่งอาณาจักรโกฏฏเกของลังกา ได้เข้าพิธีมอบตนเป็นชาวคริสต์นิกายคาทอลิก ได้รับพระนามเป็นคริสต์ว่า คอน จวน ธรรมपालะ (Don Juan Dharmapala) กษัตริย์องค์นี้ไม่มีโอรสเป็นรัชทายาท ได้ทำพินัยกรรมยกอาณาจักรให้แก่โปรตุเกส ซึ่งมีผลสมบูรณ์เมื่อพระองค์สวรรคตในปี พ.ศ. ๒๑๔๐

คริสต์ศาสนาที่โปรตุเกสเผยแพร่ในลังกานั้น เป็นนิกายคาทอลิก งานเผยแพร่ได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งที่ชาวสิงหลหันมานับถือคาทอลิก เพราะนิกายนี้สอนเรื่องความเสมอภาค ไม่ส่งเสริมระบบวรรณะ ซึ่งเป็นที่พอใจของคนรุ่นใหม่ทั่วไป วัดของพระพุทธศาสนาในสมัยนี้ถูกทอดทิ้งและถูกทำลายเป็นอันมาก สงครามระหว่างโปรตุเกสกับกษัตริย์ลังกาเป็นเหตุให้วัดสำคัญอย่างวัดกัลยาณี (Kelayani Temple) ต้องถูกทำลายไปด้วย

ในสมัยฮอลันดาเข้าปกครอง วัดทางพระพุทธศาสนา และวัดฮินดู กลายเป็นชุมชนี่สถานร่วมกัน ประชาชนต่างให้ความเคารพและอุปถัมภ์บำรุงเท่า ๆ กัน แม้แก่กษัตริย์ก็ให้ความสำคัญแก่วัดทุกวัดเท่าเทียมกันหมด แสดงว่าศาสนาของชาวตะวันตกมีส่วนทำให้ชาวศรีลังกาหันมารวมใจเป็นจุดเดียวกันที่ศาสนาในภูมิภาคของตน

พระพุทธศาสนาในยุคนี้รุ่งเรืองอยู่ที่เมืองแคนดี้ กษัตริย์ยังเป็นชาวพุทธเหมือนเดิม มีเพียงกษัตริย์ ๒ องค์เท่านั้นที่ไม่เป็นชาวพุทธคือ พระเจ้าราชสิงห์ ที่ ๑ และพระเจ้านเรนทรสิงห์

¹³ S. Arasaratnam, *Opcit.*, PP. 180-1 82

แต่ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาที่วั้น ก็หมายความว่าความแต่เพียงว่าพระพุทธศาสนา ยังไม่ได้สูญหายไปจากความเคารพนับถือของกษัตริย์และประชาชนเท่านั้นแท้จริงแล้วพระพุทธศาสนานับวันเสื่อมโทรมอย่างหนัก พระสงฆ์หายากขึ้นทุกวัน บางครั้งกษัตริย์จะหาพระสงฆ์ให้ได้ครบ ๕ รูป ก็หายาก สภาพการณ์ดังกล่าวตรงกับสมัยของพระเจ้าวิมลธรรมสุริยะ ที่ ๒ คือระหว่าง พ.ศ. ๒๒๓๐-๒๒๕๐ กษัตริย์พระองค์นี้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการส่งศาสนทูตไปอาราธนาพระสงฆ์จากเมืองอารกัน (มอญ) ให้มาอุปสมบทกุลบุตรชาวลังกา พลิกฟื้นสถานการณ์เลวร้ายให้กลับสู่ภาวะปกติอีกครั้งหนึ่ง วิหารประดิษฐานพระธาตุเขี้ยวแก้วที่แคนตี สร้างขึ้นในรัชกาลนี้

ถึงกระนั้น เมื่อล่วงลับรัชการพระเจ้าวิมลธรรมสุริยะที่ ๒ พระองค์นั้นแล้ว พระพุทธศาสนาก็อับแสงลงอีก เพราะกษัตริย์ทอดธุระด้านศาสนาโดยสิ้นเชิง ประชาชนก็พลอยทอดทิ้งวัดและพระสงฆ์ด้วย

ความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างศรีลังกากับไทย

ในสมัยฮอลันดามีอำนาจในศรีลังกาตัวเอง การติดต่อระหว่างศรีลังกากับไทย ได้อุบัติขึ้น โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นสื่อสัมพันธ์ ซึ่งในสมัยสุโขทัยก็เคยปรากฏว่าเรามีความสัมพันธ์ที่ดีกับศรีลังกา โดยมีศาสนาพุทธเป็นสื่อเช่นเดียวกัน คำว่า "ลังกาวงศ์" เป็นชื่อนิกายศาสนาพุทธ ในสมัยสุโขทัย

ความพยายามของศรีลังกาในอันที่จะติดต่อกับไทยตามที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้น เริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมในรัชกาลของพระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์ (Sri Vijayarajasingha) ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๔๒-๒๒๙๐ พระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์ทรงเป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรแคนตี ทรงสลดพระทัยเป็นอันมากที่เห็นการพระศาสนาในอาณาจักรของพระองค์เสื่อมโทรมลงเช่นนั้น เพื่อหาทางฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างที่บูรพกษัตริย์เคยทำมา พระองค์จึงส่งศาสนทูตมายังประเทศไทย ครั้งแรกล้มเหลวเพราะเรืออับปางกลางทะเล

ครั้งที่ ๒ ศาสนทูตออกเดินทางในปี พ.ศ.๒๒๕๐ แต่กษัตริย์พระองค์นั้นก็ไม่ได้เห็นผลงานว่าจะเป็นประการใด เพราะพระองค์สวรรคตเสียก่อน

การติดต่อกับไทยได้รับความสำเร็จในรัชกาลต่อมา คือรัชกาลของพระเจ้ากীরติศรีราชสิงห์ (Kirti Sri Rajasingha) ระหว่าง พ.ศ.๒๒๕๐-๒๓๒๕ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าบรมโกศ แห่งกรุงศรีอยุธยา

ประวัติศาสตร์ตอนนี้ ปรากฏในคัมภีร์มหาวงศ์ ดังนี้

"พระมหากษัตริย์ทรงส่งคณะสงฆ์ไทยจำนวนมากกว่า ๑๐ รูป มีพระอุบาลีเถระเป็นประธานมาสู่ลังกา คณะสงฆ์ไทยเดินทางถึงท่าตริโคมาลีก่อน แล้วไปพักที่วัดบุพพาราม ต่อมาในปี พ.ศ.๒๒๕๙ ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๘ ได้ไปพักที่วัดแคนตี มีการต้อนรับคณะสงฆ์ไทยอย่างมโหฬารที่เมื่อนั้นและต่อมากณะสงฆ์ไทยได้ให้การอุปสมบทแบบไทยแก่กุลบุตรชาวลังกา สามเณรที่ได้รับการอุปสมบทเป็นองค์แรกโดยคณะสงฆ์ไทย คือ สามเณรสรณังกร ผู้ซึ่งต่อมาได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชแห่งลังกา ในนิกายสยามวงศ์เป็นองค์แรก"

สามเณรสรณังกรนั้น ได้รับการอุปสมบทเมื่อท่านอายุได้ ๕๕ ปี เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเชื่อมโยงระหว่างศรีลังกากับไทยในยุคนั้น ท่านเกิดปี พ.ศ.๒๒๕๒ ณ หมู่บ้าน วาลิวิต (Valivitta) ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้านเรนทรสิงห์ ท่านมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแต่วัยเด็ก มารดาบิดาอนุญาตให้ท่านบวชเป็นสามเณรเมื่อท่านอายุได้ ๑๖ ปี ด้วยจิตใจอันจกจ่อในการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรม และการปฏิบัติธรรมไม่หือถอยทำให้ท่านกลายเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาจนมีชื่อปรากฏในประวัติศาสตร์ศรีลังกาท่านหนึ่ง

พระเจ้ากীরติศรีราชสิงห์แห่งลังกา ทรงประจักษ์ในคุณธรรมและสติปัญญาของท่านสรณังกร บังเกิดปิติโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงประชุมสงฆ์ที่วัดมัลลวัตตะในเมืองแคนตี เพื่อพระราชทานตำแหน่งพระสังฆราชให้แก่ท่านสรณังกร ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ศรีลังกา ที่มีการสถาปนาพระสังฆราชในครั้งนั้น

ในสมัยอยุธยาตอนปลาย บรรดาราชโอรสของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศไม่สามัคคีกัน จนกระทั่งกรุงแตก โอรสพระองค์หนึ่งคือ กรมหมื่นเทพพิพิธก็เคยเสด็จไปอยู่ศรีลังกา ต่อมา

ได้เสด็จกลับมาช่วยรบพม่าแต่สู้ไม่ได้ จึงได้ไปตั้งเป็นก๊กหนึ่งเรียกว่า "ก๊กเจ้าพิมาย" และถูกพระเจ้าตากสินมหาราชปราบในที่สุด

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีเจ้าในราชวงศ์พระองค์หนึ่ง คือพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ แห่งสกุลชุมสาย ได้เสด็จไปผนวชที่ศรีลังกา ได้ทรงทำประโยชน์ไว้ที่นั่นเป็นอันมาก ทรงคุ้นเคยกับพันเอกอลคอตต์ ผู้เริ่มฟื้นฟูพุทธศาสนาในศรีลังกา ทรงสร้างโรงเรียนสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น และได้ทรงสร้างวัดขึ้นเรียกว่า "วัดไทย" นอกจากนี้ยังได้ทรงสร้างเจดีย์แบบพุทธคยาในอินเดีย ๑ องค์ เรียกว่า "รัตนเจดีย์"

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงใหม่ ๆ ได้มีการตั้งแผนโคลัมโบ (Columbo Plan) ขึ้น ไทยเราก็ได้เข้าเป็นสมาชิก เมื่อสมัยพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมนันท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ไทยเราเคยส่งเอกอัครราชทูตหญิงไปประจำศรีลังกา ขณะเดียวกันศรีลังกาก็ส่งเอกอัครราชทูตหญิงมาประจำประเทศไทย นับเป็นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอีกประการหนึ่ง

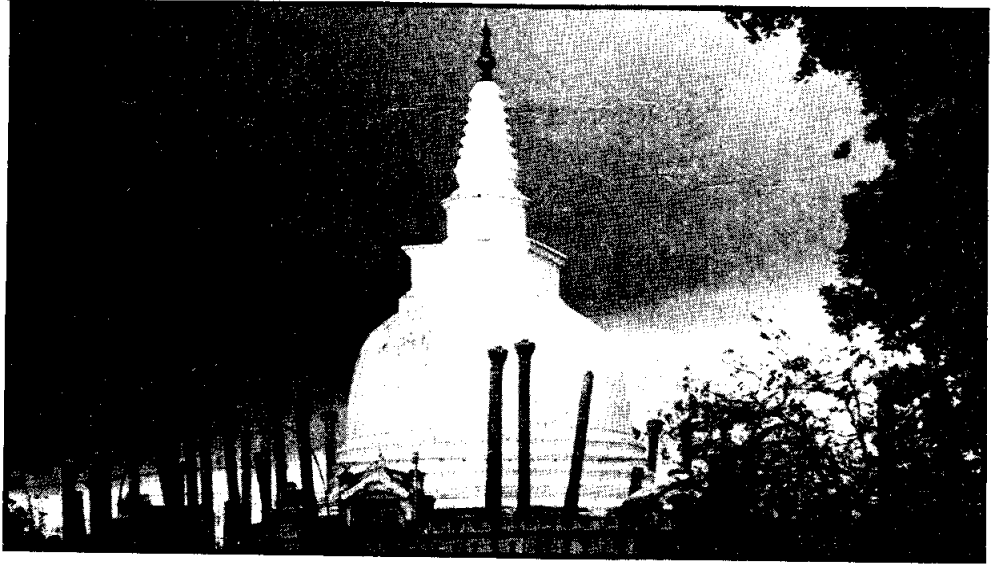
ทางด้านหัตถกรรมไม่ทราบว่าจะใครเอาอย่างไร ลวดลายในการทอผ้าไม่ได้ผิดไปจากกันเลย การทอยกดอกที่ชาวไทยอีสานเรียกว่า "ลายขิด" นั้น ศรีลังกาก็มีลายอย่างเดียวกันทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้าย การจักสานก็เหมือนกัน การปั้นดินเผามีรูปแบบและวิธีการทำแบบเดียวกัน

ทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมนั้น ทั้งสองประเทศนี้มีการแลกเปลี่ยนกันตลอดเวลา เช่นการสร้างพระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง การก่อสร้างเจดีย์ ต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ การสร้างเจดีย์รูปทรงระฆัง พระปฐมเจดีย์นครปฐมของไทยเราน่าจะเป็นต้นแบบในการสร้างเจดีย์ในศรีลังกาทั้งประเทศ^{๑๔}

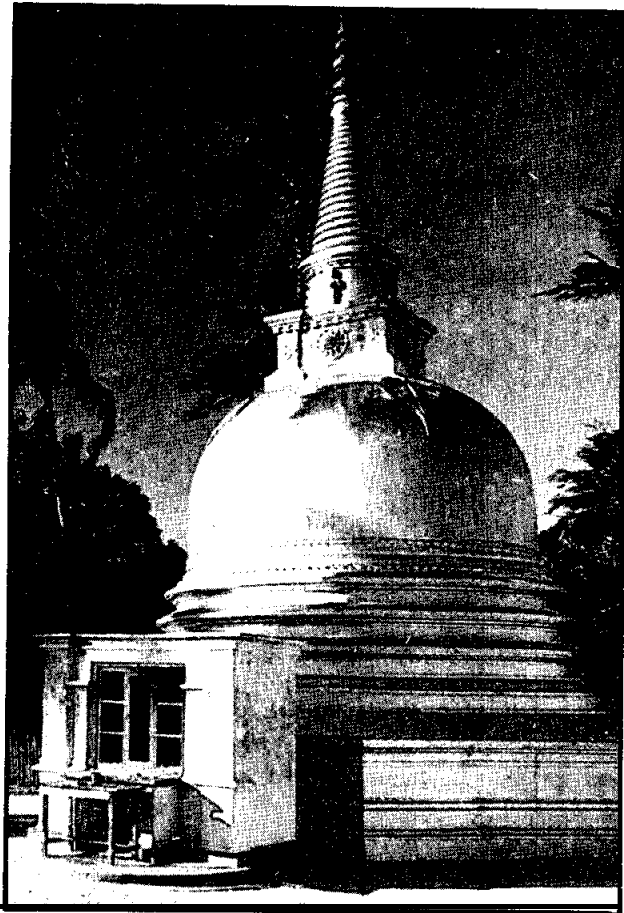
¹⁴ รายละเอียดหาอ่านเพิ่มเติมได้จากหนังสือ สยามวงศ์ในลังกา โดย พระมหาสมเสียม แสนขัติ (ไม่ระบุสำนักพิมพ์) 2531 หน้า 48-112

เจดีย์นครปฐม

เจดีย์วัดป่าราม
อนราชประ

สถูปขนาดหีบ ใกล้เคียงเมืองแจพนา

สถูปมหายังคณะ ใกล้เคียงเมืองแคนดี้

ภายใต้อิทธิพลอังกฤษ^{๑๕}

ผลแห่งการปกครองของฮอลันดา ได้ปรากฏชัดเจนเมื่ออังกฤษเข้าปกครองลังกาธิบดีช่วงกัน กล่าวคือ ชาวพุทธและศาสนิกชนอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ต่างหันมานับถือศาสนาเดิมของตนเป็นส่วนใหญ่ แสดงว่า ฮอลันดาใช้วิธีบังคับประชาชนให้เปลี่ยนศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ไม่มากก็น้อย

เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองนั้น ได้แสดงความเป็นมิตรกับชาวพุทธและศาสนิกชนอื่น ๆ ทุกหมู่เหล่า ฝ่ายปกครองนั้นมีลักษณะเอื้อเฟื้อเป็นอย่งดีต่อการประกอบศาสนกิจของชาวพื้นเมือง โดยไม่แย่งแยกว่าจะนับถือศาสนาอะไร วัดพระเชี้ยวแก้วที่เมืองแคนตีก็อยู่ในความคุ้มครองเป็นอย่งดีของผู้ว่าราชการชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงระหว่างลังกากับอังกฤษ

แต่ระหว่างนักเผยแพรศาสนาด้วยกันนั้น ความขัดแย้งก็ยังมีอยู่ ปี พ.ศ. ๒๓๕๕ นักสอนศาสนาชาวอังกฤษได้ทยอยเข้าสู่ลังกามากขึ้น แต่ละคณะได้เข้าไปตั้งโรงเรียนสอนหนังสือแก่ชาวพื้นเมืองโดยความร่วมมือของฝ่ายรัฐบาลอังกฤษ จำนวนโรงเรียนของนักสอนศาสนาได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่นในปี พ.ศ. ๒๓๖๐ มีโรงเรียนที่เกิดขึ้นใหม่ถึง ๔๖๖ โรงเรียน เกือบจะเท่ากับโรงเรียนที่มีอยู่เดิมจำนวนหนึ่งพันเศษ โรงเรียนของนักสอนศาสนาที่ตั้งขึ้นใหม่นั้นได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ เพราะผู้ปกครองมองเห็นผลประโยชน์ที่ลูกหลานจะได้งานทำในอนาคต ซึ่งมีโอกาสมากกว่าที่โรงเรียนของชาวพื้นเมืองจะบันดาลให้ได้

ปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ปรากฏว่ามีนักเรียนโรงเรียนของนักสอนศาสนาที่ตั้งขึ้นใหม่ถึง ๖๕ เอล์เจ็นต์ ในขณะที่โรงเรียนชาวพุทธมีนักเรียนเพียง ๓๖ เอล์เจ็นต์เท่านั้น

สมัยแรก ๆ ชาวสิงหลไม่มีปฏิภิกิริยาต่อการจัดการศึกษาของอังกฤษแต่อย่างใด แต่นานเข้าเมื่อได้เห็นศาสนาของตนจะถูกทำลายซัดขึ้นทุกวัน ก็ทนไม่ได้ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๐๓-๒๔๑๓ มีภิกษุจำนวนหนึ่ง เริ่มดำเนินการเผยแพรพระพุทธศาสนาทางอ้อมด้วยการจัดตั้งโรงพิมพ์ จัดพิมพ์เอกสารเผยแพรพระพุทธศาสนา ปลุกใจชาวพุทธให้หันมาสนใจศาสนาของตน

¹⁵S. Arasaratnam, *Opcit.*.. pp. 186-187

ยิ่งขึ้น พระคุณนันทะ เป็นผู้นำของสงฆ์คณะนี้ มีการจัดโศวาทที่แสดงเหตุผลทางศาสนาครั้งใหญ่ถึง ๔ ครั้ง ในปี พ.ศ.๒๔๐๘-๒๔๑๖ ครั้งสำคัญที่สุดคือ ในปี พ.ศ.๒๔๑๖ พระคุณนันทะได้โศวาทที่กับนักสอนศาสนาชาวอังกฤษ แล้วมีการจัดพิมพ์คำโศวาทที่เผยแพร่ไปถึงยุโรปและอเมริกาด้วย ทำให้เกิดการตื่นตัวในสังคมชาวสิงหลเป็นอย่างมาก

ชาวพุทธอเมริกันเชื้อออลคอตต์

เอกสารเผยแพร่การโศวาทที่ของพระคุณนันทะนั้น แพร่ไปถึงพันเอกเฮนรี สเทล ออลคอตต์ (Colonel Henry Stell Olcott) ชาวอเมริกันและภรรยาชาวรัสเซีย ซึ่งกำลังเรียนปริญญาอยู่ในอเมริกา ท่านทั้งสองนี้มีความสนใจในพระพุทธศาสนาเป็นทุนอยู่แล้ว เมื่อได้อ่านคำโศวาทที่อันหลักแหลม ก็ยิ่งเพิ่มความสนใจมากขึ้น ปี พ.ศ.๒๔๒๓ ท่านทั้งสองก็ออกเดินทางไปยังลังกา เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม ได้ไปเห็นภาพอันน่าเวทนาของศาสนาพุทธในลังกา ท่านทั้งสองก็ได้รับความสะเทือนใจเป็นอย่างยิ่ง จึงเกิดความคิดที่จะช่วยชาวสิงหลฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอีกแรงหนึ่ง

พันเอก ออลคอตต์ ตั้งสมาคมพุทธญาณ (Buddhist Theosophical Society) ขึ้นเป็นองค์กรแรก เพื่อเริ่มงานฟื้นฟูพระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์ของสมาคมมุ่งส่งเสริมไมตรีจิตระหว่างชาวโลก โดยไม่แบ่งแยกศาสนา และมุ่งต่อสู้เพื่อสิทธิของผู้เสียเปรียบในสังคม สมาคมจัดสอนภาษาอังกฤษและภาษาสิงหลควบคู่กันไป ให้เด็กชาวพุทธได้มีโอกาสเล่าเรียนโดยทั่วถึงกัน ไม่นานโรงเรียนในเครือข่ายของสมาคมก็เกิดตามมา โรงเรียนที่มีชื่อเสียงมากคือ อนันตวิทยาลัย (Anand College) ธรรมราชวิทยาลัย (Thamaraja College) และมหินทวิทยาลัย (Mahinda College) เป็นต้น

ในนามสมาคม พันเอก ออลคอตต์ ได้มีหนังสือประท้วงไปยังรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับประเทศอาณานิคม ให้ทบทวนนโยบายปิดกั้นชนบทประเพณีของลังกาแต่เดิมอีกครั้ง ให้ประกาศวันวิสาขบูชาเป็นวันหยุดราชการของศรีลังกาวันหนึ่ง ซึ่งเป็นผลบังคับและเป็นประเพณีมาถึงทุกวันนี้

นอกจากจัดตั้งสมาคมแล้ว พันเอก ออลคอตต์ ยังได้ออกหนังสือเป็นภาษาสิงหลฉบับหนึ่ง เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ และในปี พ.ศ.๒๔๒๘ ก็ได้ซื้อที่ดินสร้างตึกอำนวยการของสมาคม ออกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษชื่อ The Buddhist ซึ่งแปลว่า "ชาวพุทธ" ปีเดียวกันนั้นเองได้ตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น แล้วดัดแปลงเป็นโรงเรียนสามัญ สอนด้วยภาษาอังกฤษ ธงพระพุทธศาสนาก็ถูกกำหนดขึ้นใช้ในช่วงเวลาเดียวกันนี้

นับแต่นั้นมา สถานศึกษาทางพระพุทธศาสนาก็เกิดขึ้นหลายแห่ง ไม่จำกัดเฉพาะในเมืองแคนดีเท่านั้น ถือได้ว่าเป็นสมัยแห่งการตื่นตัวของชาวพุทธยุคหนึ่ง

สมาคมมหาโพธิ์

รูปแบบการปกครองและการเผยแพร่ศาสนาของประเทศอังกฤษในลังกา ผลักดันให้ชาวพุทธสิงหล ปรับปรุงวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาจากวิธีทำงานคนเดียว เป็นรูปองค์กร เช่นสมาคม มากขึ้น และการประกาศศาสนาก็ไม่ควรจำกัดอยู่ในวงแคบเพียงประเทศของตนเท่านั้น แต่ควรขยายวงกว้างออกไปถึงต่างประเทศด้วย

แนวความคิดดังกล่าว เป็นผลให้เกิดสมาคมทางพระพุทธศาสนาขึ้นมาอีกสมาคมหนึ่งคือสมาคมมหาโพธิ์ ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๓๔ โดยการริเริ่มของ อนาคาริกธรรมปาละ หรือศรี

เทวมิตตธรรมปาละ ซึ่งเป็นชาวสิงหลโดยกำเนิด สมาคมนีตั้งอยู่ที่วิโยทัยบริ เวณใกล้ ๆ กลั่มมหาวิทยาลัยชื่อเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือประเทศอินเดีย และส่งเสริมการศึกษาของชาวลังกา เป็นสมาคมที่มีสาขากระจายอยู่ทั่วอินเดีย และแพร่ไปถึงยุโรป และอเมริกาด้วย

อนาคาริกธรรมปาละ

เฉพาะที่อินเดีย ปัจจุบันมีสมาคมมหาโพธิ์อยู่ในเมืองสำคัญของอินเดียทั่วทุกเมือง ๗ สำนักงานของสมาคมแต่ละแห่ง จะมีภิกษุชาวลังกาบริหารกิจการสับเปลี่ยนกันองค์ละ ๓ ปี มีการจัดฝึกอบรมโดยหน่วยงานธรรมทูตวิทยาลัย ก่อนส่งออกไปประจำที่สมาคมเสมอ หน่วยงานฝึกอบรมนี้ตั้งอยู่ในกรุงโคลัมโบ นอกจากนี้สมาคมมหาโพธิ์ ยังได้ออกหนังสือวารสารรายเดือน ชื่อ The Maha Bodhi พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเผยแพร่ไปทั่วโลกด้วย ทำให้กิจการพระพุทธศาสนาได้รับการเปิดเผยในวงกว้างยิ่งขึ้น

อนาคาริกธรรมपालะนั้น เป็นชาวสิงหลที่รักชาติเป็นอย่างยิ่ง ท่านพยายามทุกวิถีทางที่จะชี้ชวนให้ชาวสิงหลหันมาอนุรักษหวงแหวนศิลปวัฒนธรรมศรีลังกา และพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นมรดกของชาวสิงหลอย่างแท้จริง ความมีใจรักชาติศาสนานี้เองทำให้ท่านสละโลกบ่า เพ็ญตนเป็นอนาคาริก ไม่บวชก็เหมือนบวช เปลี่ยนชื่อจากเดวิก เป็น ธรรมपालะ เพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่อย่างสมบูรณ์แบบ ในสมัยที่พักเอก ออลคอตต์ ดำเนินงานสมาคมพุทธญาณัน ท่านธรรมपालะก็เป็นผู้ร่วมงานคนหนึ่ง ช่วงปลายชีวิตท่านพำนักที่อินเดีย สร้างวัดที่อินเดีย ๒ แห่ง คือวัดธรรมราชาวิหาร (Dharmarajajika Vihara) และวัดมูลคันธกุฎีวิหาร (Mula gandhakuti Vihara) แล้วท่านก็มรณาพในเพศภิกษุที่มูลคันธกุฎีวิหารนั่นเอง

ก่อนมรณาพ ท่านธรรมपालะได้กล่าววว่า

"นี่คือวาระสุดท้ายของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอเกิดใหม่อีกในตระกูลพราหมณ์ ประเทศอินเดีย เพื่องานฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ข้าพเจ้าขอปรารถนาเกิดใหม่อีกสัก ๒๕ชาติ เพื่องานจรริ่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป"

สถูปวัดเชตวนาราม
อนุราธปุระ

การสังคายนาพระธรรมวินัยในศรีลังกา

นับแต่พระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๓ เดือน ก็มีการสังคายนาครั้งแรก จนถึงบัดนี้ การสังคายนาพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนาทั้งในอินเดีย และในประเทศชาวพุทธอื่น ๆ มีขึ้นแล้วร่วมสิบครั้ง เฉพาะในประเทศศรีลังกา มีการสังคายนา ๓ ครั้ง

การสังคายนาคือการจัดระเบียบพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ให้ถูกต้อง ให้เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ที่ร่วมทำการสังคายนา แต่ละครั้งจะมีมูลเหตุและวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป

ในหนังสือสมันตปาสาทิกา ซึ่งเป็นหนังสือภาษาบาลีอธิบายวินัยปิฎกกล่าวว่า เมื่อการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ที่ประเทศอินเดียเสร็จสิ้นลงแล้ว พระมหินทเถระ พระโอรสของพระเจ้าอโศก ก็พาคณะสงฆ์ ๕ รูป เดินทางสู่ลังกาทวีป ใต้พบกับพระเจ้าเวทานัมปิยติสสะ ประคิษฐานพระพุทธศาสนาให้ตามความมุ่งหมายแล้ว ก็มีการประชุมสงฆ์ ให้พระอรวิฏฐะผู้เป็นศิษย์สวดพระวินัยเป็นการทำสังคายนา เท่ากับว่าสังคายนาเฉพาะวินัยปิฎก แต่หลักฐานบางแห่งกล่าวว่า การสังคายนาครั้งนั้นเป็นการสังคายนาทั้ง ๓ ปิฎก ทำกันที่อุบายรามเมืองอนูราธปุระ โดยมีพระมหินทเถระเป็นองค์ประธาน

สังคายนาในศรีลังกาครั้งนี้ มีขึ้นในปี พ.ศ.๒๓๘ ห่างจากการสังคายนาครั้งที่ ๓ ในอินเดีย (พ.ศ.๒๓๕) ไม้กี่ปี วัตถุประสงค์ในการสังคายนาเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เนื่องจากการสังคายนาห่างกันไม้กี่ปี ประเทศพม่าจึงไม่ยอมรับว่าเป็นการสังคายนาแต่อย่างใด

ประมาณ พ.ศ.๔๓๓ ตรงกับรัชกาลของพระเจ้าวัฏฏคามินีอภัย การสังคายนาก็เกิดขึ้นในศรีลังกาอีกครั้งหนึ่ง การสังคายนาครั้งนี้มีความหมายต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะเป็นครั้งแรกที่พระไตรปิฎกได้รับการจารึกลงในใบลาน มูลเหตุที่ทำให้มีการสังคายนาเกิดจากเหตุผลที่ว่า การใช้วิธีท่องจำพระธรรมวินัยแบบปากเปล่าอย่างที่ทำกันมาน่าจะไม่ปลอดภัยเสียแล้ว เพราะสติปัญญาและความเพียรของคนรุ่นหลังนับวันแต่จะเสื่อมถอยลง ถ้ามีการจารึก

เป็นอักษร พระไตรปิฎกก็จะถาวรสืบต่อไป ไม่วิปริตคลาดเคลื่อนได้ง่าย

การสังคายนาครั้งนี้ จัดขึ้นที่อาโกลเลณสถาน ณ เมืองมาตเล หรือที่ไทยเราเรียกว่ามัลลชนบท โดยมีพระวัชชีตมหาเถระเป็นองค์ประธาน เป็นการสังคายนาที่ยอมรับกันทั่วไป

ส่วนการสังคายนาครั้งที่ ๓ ในศรีลังกา มีขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๘ ก่อนข้างจะเป็นการภายในของศรีลังกาเอง จัดที่เมืองรัตนปุระ โดยมีพระสิริสมงคลเถระ เป็นองค์ประธาน ใช้เวลา ๕ เดือนจึงเสร็จบริบูรณ์

คณะสงฆ์ศรีลังกาสมัยปัจจุบัน

พระสงฆ์ในศรีลังกามีสภาพความเป็นอยู่ และบทบาทคล้ายคลึงกับพระสงฆ์ไทยมาก เนื่องจากเคยติดต่อสัมพันธ์กันหลายครั้งหลายหน และเคยมีการแลกเปลี่ยนระบบ ระเบียบการ บวชเรียนซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เคยมีพระสงฆ์ไทยไปพำนักถาวรในบางสมัย จึง เกิดเป็นความใกล้ชิดกลมกลืนกันเหมือนอยู่ในสังฆมณฑลเดียวกัน

ไม่ว่าจะเป็นการประพฤติปฏิบัติ การศึกษาเล่าเรียน การประกอบพิธีกรรม และการมีส่วนร่วมในสังคม พระสงฆ์ศรีลังกานับว่าเป็นลักษณะผู้นำประชาชนได้เป็นอย่างดี และ อย่างมีเกียรติ เช่นเดียวกับที่ปรากฏในประเทศไทยทุกวันนี้

ส่วนที่แตกต่างกันระหว่างพระสงฆ์ศรีลังกากับพระสงฆ์ไทยอย่างตรงกันข้าม พอละ รวบรวมกล่าวไว้ได้ดังนี้

๑. พระสงฆ์ศรีลังกา มีสิทธิทางการเมืองเหมือนฆราวาสทั่วไป คือมีสิทธิรับสมัคร เลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าร่วมประชุมและพูดเพื่อกิจกรรมทางการเมือง ได้เต็มที่ สังกัดพรรคการเมืองได้ เปิดไฮปาร์คสนับสนุนหรือคัดค้านทางการเมืองได้ มีสิทธิ ในการออกเสียงลงคะแนน มีสิทธิเข้าฟังการประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ นับว่าเป็นสิทธิทาง การเมืองโดยสมบูรณ์แบบที่พระสงฆ์ไทยไม่เคยมี

๒. พระสงฆ์ศรีลังกาสามารถเข้ารับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาทางโลกทุกแห่ง ทุกระดับ เท่าเทียมกับนักศึกษาฆราวาสทั่วไป นอกจากเข้าไปเป็นนักศึกษาได้แล้ว พระสงฆ์ยัง เป็นครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาของรัฐ โดยได้รับเงินเดือนเต็มตามวุฒิเช่นเดียวกับครู อาจารย์ชาวบ้านด้วย มหาวิทยาลัยของรัฐบางแห่ง มีพระสงฆ์เป็นอธิการบดี ซึ่งเป็นสภาพ ตรงกันข้ามกับสถานภาพของพระสงฆ์ไทย

ระบบการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ในศรีลังกา มีรูปแบบต่าง ๆ ไปจากคณะสงฆ์ไทยโดยสิ้นเชิง

ความเป็นสถาบันสงฆ์ไม่เด่นชัดเป็นเอกภาพ เนื่องจากการปกครองเป็นระบบแบ่งแยก ไม่รวมศูนย์บริหารเป็นจุดเดียวกัน

คณะสงฆ์ศรีลังกาประกอบด้วยหมู่คณะ ๓ ฝ่าย กล่าว ๑ กับลักษณะนิกายสงฆ์ในประเทศไทย ซึ่งเป็นการแบ่งแยกภายในของนิกายเถรวาทด้วยกัน และแบ่งแยกด้วยความเชื่อและข้อปฏิบัติปลีกย่อยเท่านั้น

คณะสงฆ์ ๓ ฝ่าย คือ

๑. คณะสยามวงศ์หรือสยามนิกาย หรืออุปาลีวงศ์ มีจุดกำเนิดจากประเทศไทยในสมัยที่ยังเป็นประเทศสยามอยู่ (เข้าไปสมัยอยุธยา) ลักษณะเฉพาะของคณะสงฆ์สยามวงศ์ คือ โคนผม โคนคิ้ว เช่นเดียวกับคณะสงฆ์ไทย เมื่อออกนอกวัดมักจะทำมณฑลุม แต่บางวัดก็ทำมณฑลุมใหญ่ สงฆ์สยามวงศ์นิยมถือร่มผ้าสีดำคันยาว ที่ด้ามมีลักษณะงอโค้ง เป็นของใช้เหมือนเป็นบริหารประจำ ชาวไทยได้ไม่ว่าฝนจะตกหรือไม่ แดดจะออกหรือไม่ออก ร่มดังกล่าวมีติดตัวเสมอสำหรับพระสงฆ์คณะนี้ คณะสยามวงศ์

เป็นพระหลักในศรีลังกา มีการแบ่งออกเป็นคณะย่อยอีก ๖ คณะ คือ คณะมัลวัตตะ คณะอัศศิริยะ คณะโกฏฏู คณะกัลยาณี คณะอูระ และคณะอรัญญิกะ แต่ละคณะมีพระมหาเถระอาวุโสเป็นมทนายก

๒. คณะอมรปุระ มีจุดกำเนิดจากประเทศพม่า ไม่โคนคิ้ว เมื่อออกนอกวัดทำมณฑลุมเสมอ นิยมถือร่มใบตาล ซึ่งใช้กันแดดได้เท่านั้น

พระภิกษุ นิกายสยามวงศ์ คณะกัลยาณี

๓. คณะรามัญ (มอญ) มีจุดกำเนิดจากประเทศพม่าเหมือนกัน พระสงฆ์คณะนี้ไม่จับเงินทอง เดินทางไปไหนมาไหนต้องมีศิษย์วัดติดตาม เพื่อถวายความสะดวกเรื่องการใช้จ่าย เป็นคณะสงฆ์ที่ถือเคร่งกว่าคณะสยามวงศ์และคณะอมรปุระ

ถึงแม้จะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดดังกล่าว แต่คณะสงฆ์ทั้ง ๓ ฝ่ายก็เคารพนับถือกันดี ฉันทาหารร่วมกันได้ นับถือกันตามลำดับอายุพรรษา ประกอบพิธีกรรมทั่วไปร่วมกัน ไม่มีข้อรังเกียจซึ่งกันและกันแต่อย่างใด แต่แยกกันในเรื่องอุโบสถสังฆกรรม

คณะสงฆ์สยามวงศ์นั้นค่อนข้างจะถือตัวว่าเป็นคนวรรณะสูง ในการรับคนเข้ามาบวชมักจะเลือกบวชให้เฉพาะคนจากวรรณะโคอียัม ซึ่งเป็นวรรณะสูงของศรีลังกา ส่วนข้อที่เหมือนกันอย่างหนึ่ง คือการโกนผมซึ่งไม่มีวันโกนตายตัว จะเลือกโกนวันไหนก็ได้ หรือที่โกนแทบทุกวันก็มี

พระภิกษุณิกายสยามวงศ์

คณะอัศศิริยะ

ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ศรีลังกานั้น ต่างฝ่ายต่างปกครองตนเอง ไม่ขึ้นต่อกัน คณะสยามวงศ์เป็นคณะใหญ่ที่สุด มีพระมหานายกเป็นผู้นำสงฆ์ เหมือนตำแหน่งสังฆราชของไทย มีผู้ช่วย ๒ รูป เรียกว่าพระอนุนายก ปกครองด้วยระบบสังฆสภา คณะสงฆ์อมรปุระ ก็มีผู้นำเป็นพระมหานายกเหมือนกัน ปกครองด้วยระบบสังฆสภาเช่นเดียวกัน แต่แยกย่อยเป็นหลายสาขา แต่ละสาขาก็มีลักษณะปกครองตนเอง มีพระมหานายกเป็นของตนเองอีกต่างหาก ส่วนคณะรามัญ ซึ่งเป็นคณะเล็กที่สุด ไม่มีการแบ่งแยกเป็นสาขาย่อย มีพระมหานายกเป็นผู้นำสงฆ์ทั้งคณะ มีพระอนุนายกเป็นผู้ช่วย ๔ รูป ปกครองด้วยระบบสังฆสภาเช่นกัน^{๑๖}

จะเห็นได้ว่า ระบบการปกครองคณะสงฆ์ของศรีลังกา ต่างไปจากรูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ไทยอย่างเห็นได้ชัด หนังสือ "พระพุทธศาสนาในศรีลังกา" ของ ชูศักดิ์ ทัพย์เกษร ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลเรื่องนี้ ได้สรุปสภาพการณ์ของคณะสงฆ์ศรีลังกาไว้ว่า

"การปกครองพระสงฆ์ในศรีลังกาปัจจุบันนี้ มิได้รวมกันเป็นปึกแผ่น ตลอดทั้งอำนาจก็กระจายกันออกไป ไม่มีจุดรวมเหมือนการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย ดังนั้นจึงปรากฏว่าการใช้อำนาจบังคับบัญชาไม่ค่อนจะมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จากประสบการณ์ที่เป็นจริงปรากฏว่าการว่ากล่าวตักเตือนกันระหว่างพระผู้ใหญ่กับพระผู้น้อยไม่ค่อนจะได้ผลเท่าที่ควร คือไม่ค่อนจะเชื่อฟังและเกรงกลัวอำนาจกันเหมือนในเมืองไทย"^{๑๗}

¹⁶ รายละเอียดหาอ่านเพิ่มเติมจากหนังสือเรื่อง **นิเทศลังกา และ สยามวงศ์ในลังกา** ซึ่งอ้างไว้แล้ว

¹⁷ ชูศักดิ์ ทัพย์เกษร, **เรื่องเดิม**, หน้า 272-273

แบบฝึกหัด

1. ที่กล่าวว่า "ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติศรีลังกา" นั้น นักศึกษาเข้าใจว่าอย่างไร จงกล่าวถึงการประดิษฐานพุทธศาสนาในศรีลังกา พร้อมทั้งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับศรีลังกาโดยยกตัวอย่างประกอบ คำอธิบายให้ชัดเจน

2. ให้นักศึกษากล่าวถึงบุคคลต่อไปนี้

- 1) พระพุทธโฆสจารย์
- 2) พันเอก เฮนรี สเตล ออลคอตต์
- 3) อนุชากริทธิธรรมपालะ
- 4) คณะสงฆ์ศรีลังกาปัจจุบัน

